

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 อภิปรายผลสรุป

การศึกษาภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านศิลารักรักษ์กับบ้านถิ่นสำราญ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี มีเป้าหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบใด จึงจะเหมาะสมและดีที่สุด ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น รูปแบบภาวะผู้นำมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาระดับเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้สองชุมชน ในฐานะที่เป็นตัวจักรที่สำคัญ ในการที่จะระดมปัจจัยต่างๆ มาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านของตนเองให้ประสบความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวนั้น ภาวะผู้นำมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งที่จะพิสูจน์ว่า "ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ส่วนหนึ่ง มีสาเหตุมาจากรูปแบบภาวะผู้นำที่แตกต่างกัน ความสำเร็จในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมู่บ้านศิลารักรักษ์ น่าจะเกิดจากผู้นำชุมชนใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ความล้มเหลวในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของหมู่บ้านถิ่นสำราญ น่าจะเกิดจากผู้นำชุมชนใช้ภาวะผู้นำแบบอัตตารูปไทย" จากการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักรักษ์กับผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คุณธรรมในการปกครอง จากการศึกษาบุคลิกลักษณะตลอดจนการสังเกตการณ์ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักรักษ์ยึดคุณธรรมในการปกครองเป็นคติประจำใจในการปกครอง ชาวบ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ การสร้างศรัทธาจากชาวบ้าน เน้นการเสียสละส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและยึดหลักความยุติธรรมในการทำงาน เป็นหัวใจสำคัญในการปกครองตลอดจนการตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานและมีพื้นฐานความคิดอยู่ที่ความรักและการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญ ไม่ได้ยึดหลักคุณธรรมในการปกครอง ผู้ใหญ่บ้านคนที่ค่อนข้างจะมีจิตใจคับแคบ ไม่มีความโอบอ้อมอารี ขาดความเมตตา กรุณา ไม่มีความยุติธรรม มีพื้นฐานความคิดอยู่ที่อำนาจและผลประโยชน์ เมื่อกระทำการใดก็พยายามทุกอย่างเพื่อแสวงหาอำนาจตลอดจนผลประโยชน์ของตนเอง และพวกพ้อง

การหลัก สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า ผู้ใหญ่ บ้านบ้านศิลารักษ์ นั้นจะเน้นและให้ความสำคัญในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของ ชาวบ้าน เป็นสิ่งสำคัญในการปกครอง โดยให้ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิในการปกครองตนเอง กล่าวคือ ทุกคนมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นของตนและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ได้รับการเคารพ และให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน ชาวบ้านมีเสรีภาพและความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์การปกครองของผู้ใหญ่บ้านอย่างกว้างขวาง ในการปกครองหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมิเพียงให้ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการปกครองตนเอง หากยังให้ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ในการแสดงศักยภาพของแต่ละบุคคลมาใช้ในกระบวนการพัฒนา หมู่บ้านอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งจะต่างจากการปกครองภายใต้การนำของผู้ใหญ่บ้านถิ่น สำราญที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของชาวบ้าน ในการปกครองตนเองตลอดจนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมิเพียงจะไม่ยอมรับในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของชาวบ้าน หากยังรวมถึงการไม่ยอมรับให้ชาวบ้านมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะรวบอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ตนเองเพียง คนเดียว ชาวบ้านจึงถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและการพัฒนาตลอดจนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในที่นี้มิได้หมายถึงการมีส่วนร่วมในกาปกครอง หากยังหมายถึงการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านด้วยทั้งในระดับการตัดสินใจและการปฏิบัติ จากการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์จะยึดและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการปกครอง และการพัฒนาตลอดจนพยายามทุกวิถีทางที่ชักชวนและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในการปกครองและการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้าน บ้านถิ่นสำราญไม่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หากยังกีดกันการมี ส่วนร่วมของชาวบ้าน การปกครองและการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านจึงปราศจากการการมีส่วนร่วม ของชาวบ้าน

การยึดกฎระเบียบในการทำงาน ในการทำงานทุกอย่างย่อมมีกฎระเบียบในการทำงานซึ่งเป็นเสมือนแนวทางหรือกรอบในการปฏิบัติงานทุกอย่างเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงตาม เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ในการพัฒนาก็เช่น กันการยึดหรือไม่ยึดกฎระเบียบในการทำงานมีผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ จากการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้าน

บ้านศิวรักษ์จะยึดและเคารพกฎระเบียบเป็นกรอบกติกา ในการปกครองและการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด มีแบบแผนในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน มีลำดับของการบังคับบัญชาตลอดจนสายการบังคับบัญชาอย่างชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและกระจายอำนาจการตัดสินใจไปสู่บุคลากรคนอื่น ๆ ในขณะที่ การบริหารงานของผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญจะไม่สนใจและไม่ยึดหลักกฎระเบียบในการทำงานเป็นกฎตายตัว หากแต่ยึดหลักของตนเองเป็นหลักใหญ่ที่สำคัญในการทำงานและในการทำงานนั้นมิได้เคารพในกฎระเบียบกติกาของการทำงาน มักทำตนอยู่เหนือกฎเกณฑ์ต่างๆ ยึดตนเองเป็นกฎหรือกฎคือตนเองและทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎที่ตนเองได้ตั้งขึ้น

การยึดหลักเหตุผล การยึดหลักเหตุผลเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่จะประกอบกิจกรรมใดๆ ก็ตาม การยึดหลักเหตุผลนั้นทำให้เราสามารถชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบถึงข้อดี ข้อด้อยในสิ่งที่เรากระทำนั้นอย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิใช่การกระทำโดยใช้อารมณ์ที่ปราศจากเหตุผล การกระทำต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลจะทำให้เราสามารถเลือกแนวทางที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลายๆ แนวทาง ในการปฏิบัติงาน จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิวรักษ์จะเป็นคนมีเหตุผลและยึดและเคารพในหลักการและเหตุผล การกระทำทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการปกครองหรือในการพัฒนาจะยึดหลักเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจ โดยให้ชาวบ้านมาร่วมกันตัดสินใจบนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญจะไม่ยึดหลักเหตุผลในการปกครองและการพัฒนา หากแต่จะยึดหลักผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นหลักใหญ่ในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ โดยมีได้เคารพในหลักเหตุผลของชาวบ้านแต่จะยึดเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ในการกระทำต่างๆ

การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นสิ่งที่สำคัญในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนคติและเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นได้แสดงความคิดเห็น นอกจากนี้การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นยังทำให้เราสามารถเปิดมุมมองในเรื่องต่างๆ ได้หลายมุมมอง ตลอดจนเป็นการเปิดโลกทรรศน์ในการมองของเราในหลายๆ มิติ จากการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านศิวรักษ์จะรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจก่อนที่จะตัดสินใจลงมือปฏิบัติ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นนั้นนำมาใช้ในการปกครองชาวบ้านตลอดจนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านมักจะถามความคิดเห็นของชาวบ้านก่อน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองหรือการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านก็ตาม ผู้ใหญ่

บ้านจะไม่เคารพในความคิดของชาวบ้าน หากแต่จะยึดในหลักความคิดของตนเองเป็นใหญ่ในการปกครองและการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านและถือว่าความคิดของตนเองถูกต้องที่สุด

ความสามารถในการบริหาร ความสามารถในการบริหารเป็นคุณลักษณะความสามารถเฉพาะบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งนี้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภาวะผู้นำที่แตกต่างกันและความสามารถในการบริหารของผู้นำที่แตกต่างกันก็จะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านที่แตกต่างกันเช่นกัน ความสามารถในการบริหารจัดการนั้นมีเพียงครอบคลุมเฉพาะในส่วนของโครงสร้างและรูปแบบการบริหารจัดการเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงความสามารถในการปกครองของผู้นำด้วย จากการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์จะมีความสามารถในการบริหารงานที่ดีกว่าผู้ใหญ่บ้านถิ่นสำราญ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านศิลารักษ์จะมีความสามารถในการระดมเงินทุนจากสมาชิก การระดมความร่วมมือจากสมาชิก การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การยึดกฎระเบียบในการทำงานตลอดจน ความสามารถในการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ชาวบ้านมีความสมัครสมานสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงาน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงศักยภาพและความสามารถในการบริหารงานของผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์ ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญไม่มีความสามารถในการระดมเงินทุนจากสมาชิก ระดมความร่วมมือจากสมาชิก อ่อนด้อยในเรื่องการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ขาดการเป็นผู้ประสานงานที่ดี ไม่ยึดกฎระเบียบในการทำงาน ยึดหลักของตนเองเป็นใหญ่และความสะดวกสบายเป็นหลักสำหรับตนเป็นหลักสำคัญ ส่งผลให้ชาวบ้านขาดความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะ ชาวบ้านแบ่งเป็นฝักฝ่าย ทะเลาะกัน และค่อนข้างเห็นแก่ตัวไม่มีใครจะเสียสละต่อส่วนรวมทุกคนมักมุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักสำคัญ

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านศิลารักษ์ ค่อนข้างจะยึดหลักคุณธรรมในการปกครองให้ความสำคัญกับ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค การรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ทำงานบนพื้นฐานของกฎระเบียบเคารพหลักเหตุผลในการทำงานตลอดจน เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ทั้งการมีส่วนร่วมในการปกครองและในการบริหารการพัฒนาชุมชนจึงทำให้ผู้ใหญ่บ้านมีความสามารถในการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นการระดมเงินทุนจากสมาชิก การระดมความร่วมมือจากสมาชิก การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก และการยึดกฎระเบียบในการทำงาน ทั้งหมดนี้เป็น ปัจจัยบ่งชี้ลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องการมีส่วนร่วมในการปกครอง ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง หัวใจสำคัญอยู่ที่ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทุกขั้นตอน ผู้นำต้องไม่ผูกขาดอำนาจในการตัดสินใจ ในทางตรงกันข้าม การปกครองภายใต้การนำของผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญมีลักษณะภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย มักจะไม่ยึดหลักคุณธรรมใน

การปกครองแต่จะยึดหลักผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นหลักสำคัญ ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของชาวบ้าน ไม่รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปกครอง ตลอดจนการบริหารการพัฒนาตนเองมักจะยึดอำนาจในการตัดสินใจไว้เพียงผู้เดียว ไม่ยึดหลักเหตุผลและกฎระเบียบใดๆ ทั้งสิ้นแต่มักจะยึดตนเองเป็นใหญ่

ผู้นำที่มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยจะสามารถสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาและการยอมรับจากชาวบ้านตลอดจนสามารถสถานการณ์บรรยากาศทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน โดยใช้เวทีชาวบ้านเป็นเวทีการเมืองในระดับชุมชนหมู่บ้าน เพื่อเป็นการกล่อมเกลาคำคิดทางการเมือง ตลอดจนเป็นการเรียนรู้ทางการเมืองร่วมกันและเป็นการปลูกฝังแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อันได้แก่ การเน้นในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคล การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การยึดกฎระเบียบหลักเหตุผล ตลอดจนการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านอันเป็นการปลูกฝังแนวความคิดและการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นการยกระดับจิตวิญญาณประชาธิปไตยของบุคคล ตลอดจนเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชุมชน ผู้นำที่มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยมีเพียงแต่จะสามารถสร้างสถานการณ์ทางการเมืองให้เกิดขึ้นในชุมชน หากยังสามารถระดมปัจจัยทางการเมืองมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบผลสำเร็จ

ในทางตรงกันข้ามผู้นำที่มีภาวะผู้นำแบบอิตาเลียนจะไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาและการยอมรับตลอดจนไม่มีความชอบธรรมและไม่สามารถสร้างบรรยากาศทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ให้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านของตนได้ ผู้นำแบบอิตาเลียนมีเพียงไม่สามารถสร้างบรรยากาศทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ หากยังไม่สามารถระดมปัจจัยทางการเมืองมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจึงทำให้การสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองประสบความล้มเหลว

นอกจากนี้ ตัวบ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างของลักษณะภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านศิลาวัชรที่มีลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยกับลักษณะภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านถิ่นสำราญที่มีลักษณะภาวะผู้นำแบบอิตาเลียน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของลักษณะภาวะผู้นำนอกจากการมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยแล้วยังมีประเด็นอื่นๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ฐานความคิดของผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์จะมีฐานความคิดอยู่ที่การเป็นผู้ให้ เน้นในเรื่องความเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พยายามคิดหาวิธีทางใหม่ๆ มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตนเองและบุคคลอื่น เพื่อรังสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับสังคม โดยการอุทิศร่างกายแรงใจ ตลอดจนแรงสติปัญญาอย่างเต็มความสามารถเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทศนคติพื้นฐานที่มีต่อเห็นว่า ชาวบ้านเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกควรจะช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือจุนเจือซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้าม ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญจะมีฐานความคิดอยู่ที่การเอาผลประโยชน์เอารัดเอาเปรียบคนอื่น พยายามคิดทุกวิถีทางที่จะแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน และมีฐานความคิดที่ว่าชาวบ้านคือศัตรูของตนเอง มักจะคิดไม่ดีกับตนเองและพยายามจะโค่นล้มตนเองจากอำนาจ

ประการที่สอง บุคลิกลักษณะส่วนตัวโดยรวมของผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์ ค่อนข้างจะเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพเรียบร้อยยอมรับในความสามารถของผู้อื่น ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง ในขณะที่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญจะเป็นคนก้าวร้าว แข็งกระด้าง ไม่ค่อยจะยอมใครและไม่ยอมให้ใครตีเด่นเกินตนเองไม่ยอมรับในความคิดและความสามารถของผู้อื่น

ประการที่สาม การเสียสละ ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์มักจะเป็นคนเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่คิดว่าสิ่งที่ตนเองกระทำไปหรือเสียไปเป็นการสูญเสียหรือเสียเปรียบคนอื่น หรือเกรงว่าคนอื่นจะได้ดี ไม่มีจิตใจที่อิจฉาริษยา ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญมักจะมุ่งเน้นที่การเอาประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องและจะมองทุกอย่างในเชิงธุรกิจการพาณิชย์มากกว่า จะเป็นการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมีลักษณะการเห็นแก่ตัวมากกว่า

ประการที่สี่ ความสามัคคีกลมเกลียว ชาวบ้านบ้านศิลารักษ์จะมีความรักใคร่สามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักการให้อภัยแก่กันจะเห็นได้จาก การรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ในขณะที่ ชาวบ้านถิ่นสำราญมีแต่ทะเลาะกัน ไม่มีความสามัคคีในหมู่คณะแตกแยกกันมีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย แต่ละฝ่ายมีการอิจฉาริษยากัน เกรงว่ากลุ่มอื่นจะได้ผลประโยชน์มากกว่ากลุ่มของตน ไม่มีความเอื้ออาทรแบ่งปันแก่กัน การรวมกลุ่มจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ส่งผลให้กลุ่มไม่มีความเข้มแข็ง

ประการที่ห้า กลวิธีในการทำงาน ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์จะใช้วิธีที่นุ่มนวล โดยการขอ ร้อง ประนีประนอม ชักชวนและเสนอความคิดเห็นให้ชาวบ้านเห็นด้วย เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทุกชั้นตอน และกระจายอำนาจการตัดสินใจ ในขณะที่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญจะใช้วิธีที่

ค่อนข้างจะรุนแรงแข่งกระด้างกับชาวบ้าน โดยการบังคับขู่เข็ญ ใช้อำนาจของตนหรืออำนาจของ หมู่คณะและมักอ้างกฎหมายมาข่มขู่ชาวบ้านให้เกรงกลัวหรือปฏิบัติตาม

ประการที่หก ความซื่อสัตย์สุจริต จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านจะให้ความสำคัญในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตของผู้นำเป็นอย่างยิ่งและชาวบ้านจะยอมรับผู้นำที่มีความซื่อสัตย์มากกว่าผู้นำที่ทุจริตหรือสงสัยว่าผู้นำทุจริต ผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารักษ์เป็นคนสุจริตเมื่อสังเกตจากลักษณะในการทำงาน จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ในขณะที่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญค่อนข้างจะเป็นคนที่ทุจริต เพราะในกระบวนการทำงานโดยเฉพาะในเรื่องการตัดสินใจมักจะหมกเม็ดไม่ยอมให้ชาวบ้านได้เข้ามาส่วนร่วม

ประการที่สุดท้าย ความโปร่งใสในการทำงาน พบว่า การทำงานของผู้ใหญ่บ้านศิลารักษ์สามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานได้ตลอดเวลาและการวางตัวเป็นกลางมีความยุติธรรมแก่ชาวบ้านทุกคน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านถิ่นสำราญไม่มีความโปร่งใสในการทำงาน ไม่สามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานได้และไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบความโปร่งใส ตลอดจนการวางตัวไม่เป็นกลางและไม่มีความยุติธรรมในการปฏิบัติกับชาวบ้าน

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบภาวะผู้นำระหว่างผู้นำชุมชนบ้านศิลารักษ์กับผู้นำชุมชนบ้านถิ่นสำราญในการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในพื้นที่ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง นอกจากจะเป็นทางเลือกทางหนึ่งในการบรรเทาปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ยังช่วยให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันในการประกอบสัมมาชีพร่วมกัน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นการสร้างสมานฉันท์สามัคคี ดังนั้น ในการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเบื้องต้น ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำ ริเริ่มและปฏิบัติเพื่อรังสรรค์ชุมชนของตนอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว พร้อมกันนี้ผู้นำชุมชนควรจะเป็นบุคคลที่ชาวบ้านศรัทธาจึงจะเกิดความเคารพเชื่อถือและเชื่อมั่น นอกจากนี้ผู้นำควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์เป็นคนมีความรู้ (ความรู้ในที่นี้มีได้วัดกันที่การสำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาเอก โท ตรี) หากแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นผู้มีโลกทรรศน์ที่กว้างไกล มีความเสียสละ และที่สำคัญคือต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม

ข้อสุดท้ายสุจริตสามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานได้ตลอดเวลา ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันของผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ เหล่านี้จึงจะสามารถระดมความร่วมมือจากสมาชิกหรือชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

การศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำชุมชนสองชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ประสบผลสำเร็จกับล้มเหลว ให้ความสำคัญกับเรื่องความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ดังนั้นใน การศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองครั้งต่อไปควรเปิดมุมมองในหลายๆ ด้าน หากจะพิจารณากันอย่างถี่ถ้วนแล้ว เราไม่ควรไปยึดติดอยู่กับ คำว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ใช้เกณฑ์ทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็นมาตรวัดว่า ชุมชนใดประสบผลสำเร็จหรือประสบความล้มเหลว เพียงเพราะว่า การประสบความสำเร็จมีได้หมายความว่า ชุมชนนั้นสามารถประกอบธุรกิจชุมชนได้ประสบผลสำเร็จและ ในขณะที่ความล้มเหลวก็ได้หมายความว่า การประกอบธุรกิจชุมชนล้มเหลว แต่ก็มิได้หมายความว่าเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองนั้นจะเน้นที่การทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว โดยไม่สนใจในเรื่องของอุตสาหกรรมโดยสิ้นเชิงเสียทีเดียว และการที่จะตัดสินว่า ชุมชนใดประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ตัดสินตรงจุดนั้น หากแต่แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองควรจะมีผลผสมผสานกันระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์นิยมที่อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี เน้นเรื่องการค้าเสรี กับกระแสท้องถิ่นนิยมที่เน้นในเรื่องของการสร้าง เอกลักษณ์ และ สัญลักษณ์ ของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้นในการศึกษาในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในอนาคตต่อไป น่าจะศึกษาเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในความหมายที่ผสมผสานระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์กับกระแสท้องถิ่นนิยม ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองน่าจะ หมายความว่ารวมถึง การประกอบอาชีพทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร เศรษฐกิจชุมชนในที่นี้มิได้เน้นเพียงการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว เพราะในชนบท บางคนสามารถทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆ ได้ แต่สำหรับคนที่ไม่มียี่ที่ดินของตนเอง เขาจะไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตร ฉะนั้นเศรษฐกิจชุมชนในที่นี้จึงหมายความว่ารวมถึง การประกอบอาชีพที่มีใช้การเกษตรและการประกอบอาชีพทางการเกษตร ที่ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐานในดำรงชีวิต อยู่ได้โดยไม่ขาดแคลนในแต่ละครอบครัว ทำให้แต่ละครอบครัวมีพออยู่พอกิน การประกอบอาชีพมิได้มุ่งหวังเพียงเพื่อจะผลิตออกมาขายอย่างเดียว หากแต่การผลิตนั้นสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิต ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่ประยุกต์ให้เหมาะสมกับภาวะสมัยที่เปลี่ยนไป การประกอบอาชีพนั้นอยู่บนฐานของทรัพยากรที่มีในแต่ละท้องถิ่น ฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเลือกใช้เทคโนโลยีใน

การผลิตให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชน มิใช่ให้วัฒนธรรมทุนนิยมหรือบริโภคนิยมกลืนหมด ควรจะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประยุกต์ไปตามบริบทของสังคม แต่ที่สำคัญไม่ควรละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น เรื่องของงานฝีมือหัตถกรรม เครื่องจักสาน การทอผ้าไหมหรือการทอผ้าพื้นบ้านตลอดจนการใช้สมุนไพรหรือวิชาการแพทย์แผนโบราณที่มีอยู่ในท้องถิ่นการให้ความสำคัญกับปราชญ์ชาวบ้าน กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งหมายความว่า ความรวมถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านและทุนทางสังคมด้วย ในการประกอบอาชีพ ไม่ควรจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อทุกครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้เข้มแข็งขึ้น แต่มิได้หมายความว่า ในแต่ละครอบครัวมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่มีความเข้มแข็งในทุกๆ ด้านทั้งในด้านการเมืองและสังคม จึงจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพอเพียงแล้วจึงนำผลผลิตมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายชุมชนอื่น การสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ก็เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนและเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งตลอดจนไม่ได้เป็นการปิดกั้นตัวเอง (self-enclosed)

ผู้นำจึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาเปรียบเทียบต่างบริบท เช่น ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคอื่นๆ เพื่อที่จะเปิดมุมมองและแง่มุม ว่าผู้นำที่เป็นอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไร และผู้นำที่ควรจะเป็นในสภาพความเป็นจริงนั้น ควรเป็นอย่างไร ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองโดยไม่จำกัดว่าผู้นำต้องเป็นผู้นำประเภทไหนหรือมีภาวะผู้นำแบบใด แต่หัวใจที่สำคัญอยู่ที่ว่า ผู้นำนั้นสามารถเป็นศูนย์รวมหรือเป็น องค์รวม ของชาวบ้านแต่ละบุคคล (individual) นั้นก็คือ ชาวบ้าน ที่จะทำให้ชุมชน หมู่บ้าน เข้มแข็งขึ้นมา กล่าวคือทำให้ชุมชนนั้นมีจุดยืน (position) หรือ **พื้นที่สาธารณะ** (public place) ในสังคมอย่างเท่าเทียมกับสังคมอื่น กล่าวคือชุมชนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค มีความสำคัญทัดเทียมกับสังคมอื่น โดยไม่ถูกสังคมอื่นดูถูกดูแคลนหรือ เอารัดเอาเปรียบกดขี่จากสังคมหรือชนชั้นอื่นจนถูกเบียดตกไปอยู่ที่ชายขอบของสังคม เหล่านี้จึงจะทำให้ชุมชนชนบทมีความเข้มแข็งอย่างแท้จริงและสมบูรณ์จนสามารถ พึ่งตนเอง ได้อย่างแท้จริง อันที่จริงเราไม่ควรใช้คำว่าความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หากแต่ควรจะใช้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งตนเองก็น่าจะเพียงพอแล้ว